

INTRODUCCIÓ

_ [5]

Una segona jornada ja és un èxit

Aquesta segona edició és una demostració que aquesta qüestió està present entre els actors implicats en l'arquitectura de casa nostra. La urgència climàtica, l'apatia envers una modernitat ja caduca i la demanda creixent postcoronavirus per viure en llars amb qualitat ambiental fan que les tècniques tradicionals vagin, de mica en mica, abandonant la seva posició marginal i experimental per afirmar-se, ara sí, com una opció real.

Si a la primera edició el protagonisme va recaure en la materialització de l'arquitectura contemporània amb tècniques tradicionals, aquesta vegada posem l'èmfasi en la seva formalització.

No és només una qüestió de forma

En l'actual canvi de paradigma, els patrons estètics representen un gran escull per a l desenvolupament d'un llenguatge arquitectònic més adient al nou escenari. Mentre que gran part dels joves arquitectes estan emancipats d'aquella arquitectura anomenada moderna, el gruix de la societat continua demanant aquestes referències arquitectòniques. Podria semblar que una qüestió formal com aquesta no hauria de tenir excessiva importància, però amb aquesta jornada volem demostrar que, paradoxalment, aquest és un tema cabdal. Aquest dilema estètic ens planteja dubtes sobre què vol dir modernitat en l'actualitat. Tal com ens recordava l'antropòleg Lévi-Strauss, el progrés no ha seguit mai una línia acumulativa, sinó que ha estat de caràcter força més atzarós. Així, doncs, podríem incorporar aquesta òptica a les edificacions tradicionals i despreocupar-nos de valorar el seu grau de modernitat. De fet, tot l'inventari construït fins a l'actualitat hauria de tornar a ser font de recursos per a l'arquitectura actual.

Sense ser-ne conscients, el llenguatge de l'arquitectura moderna va irrompre des d'un inici com a negació de la natura. La confiança en les noves tecnologies va permetre als arquitectes pioners alliberar-se de totes les tradicions que varen configurar les comunitats tradicionals. En un nou entorn urbà, amb les noves societats complexes i amb el sistema productiu imperant, la nova arquitectura podia ressorgir amb un llenguatge totalment deslligat de la natura. Precisament, en les últimes dècades, estem rebent els efectes d'aquesta dissociació entre home i natura. Però, com si "une machine à habiter" fos vigent, existeix un ideari estètic que emana encara d'aquesta modernitat.

Però quines són aquestes icones formals de la modernitat que continuen presents en l'actual demanda estètica? Amb tots els riscos que suposa una síntesi a l'hora d'afrontar aquesta qüestió, podríem resumir-ho en tres punts: força de gravetat, relació interior i exterior, i pas del temps.

a) La força de gravetat

Des del principi de la revolució industrial, les estructures d'acer o de formigó armat varen representar una redempció sobre aquest fenomen universal. Tot un seguit de nous sistemes estructurals anaven configurant una nova sintaxi i la transmissió de les càrregues verticals ja no era un impediment a l'hora de dissenyar. D'aquest alliberament ens ha arribat una manera de fer que persisteix en l'actualitat. Sobre aquesta realitat, l'arquitecte Leon Krier ens il·lustra amb el seu elegant sarcasme: "Inclús un idiota no pot construir un error arquitectònic quan utilitza materials naturals; els materials sintètics, en canvi, permeten aixecar en pau estructures absurdes i il·lògiques".

Així, doncs, quan recuperem l'ús de tècniques tradicionals hi ha, per definició, una autolimitació estructural que ja per si mateixa obliga a un ordre compositiu. Quan observem que nuclis històrics de casa nostra desprenen harmonia, veurem que sovint es deu a aquest factor de limitació gravitacional. La llum estructural de les bigues de fusta, la dimensió raonable de les obertures i la no existència de voladissos desproporcionats són elements hereus d'aquesta força de gravetat constituent del nostre planeta Terra.

Avui en dia, per contra, molts arquitectes tenen un cert grau d'al·lèrgia a l'hora d'utilitzar arcs en façana, com si es tractés d'un retrocés arquitectònic. És una visió poc instruïda vers architectures premodernes i, en canvi, necessitaríem una postura més inclusiva que ens permeti aprendre d'aquestes tècniques tradicionals sense prejudicis. No es tracta d'una limitació estètica ni d'un retrocés estilístic, sinó que estem parlant de recuperar la partitura de sempre, però per compondre melodies contemporànies sense cap necessitat d'aferrar-se bucòlicament a temps passats.

b) La relació entre interior i exterior

Més subtil, però potser més trencadora, ha estat la il·lusió d'una arquitectura de vidre. Des de la icònica casa de vidre de l'arquitecte nord-americà Philip Johnson, tot un seguit de caps de vidre s'han obert pas entre construccions d'arreu fins a l'actualitat. Aquesta màgia de gaudir de l'exterior mitjançant la fina pell immaterial encara perdura avui en dia. De fet, la indústria del vidre ha estat en els darrers anys la que més ha empès l'arquitectura cap a la desvinculació dels cicles naturals. Cada cop més els vidres anomenats

intel·ligents ens garanteixen propietats físiques innovadores que redueixen el desconfort tèrmic estiuenc, les pèrdues de calefacció hivernals i l'enlluernament per excés de claror. Potser sí que d'aquí a unes dècades la capsa de vidre serà una solució arquitectònica, però cal preguntar-se a canvi de quin sistema productiu subjacTota aquesta recerca vers el minimalisme absolut ha deixat de banda un seguit de solucions arquitectòniques altament eficients de la nostra arquitectura tradicional. Tal com deia l'entranyable catedràtic de l'ETSAB Rafael Serra, a les nostres latituds mediterrànies les façanes de migdia estaven farcides d'elements com marquesines, porxos, pèrgoles, galeries, terrasses i molts altres recursos per regular el confort passiu. Són aquells espais intermedis que caracteritzen la nostra cultura arquitectònica, tant si parlem de construccions anònimes com de singulars. És trist comprovar que sovint a casa nostra gaudim d'unes condicions de confort millors sota d'un arbre del jardí que a la casa que hem aixecat per a aquest propòsit.

En aquest escenari, l'aparició de l'aire condicionat va significar la solució perfecta per a ls partidaris d'aquest minimalisme formal. Desgraciadament, un cop delegat el confort tèrmic a aquests aparells, estem obligats a renunciar a la subtileza dels espais intermedis tan propis de les nostres latituds.

c) L'arquitectura desmaterialitzada

Un darrer arquetip de modernitat s'amaga en la seva materialització o, millor dit, desmaterialització. Estem parlant de l'herència d'una arquitectura dibuixada que als inicis del segle XX va suplantar la tradicional arquitectura construïda. Les implicacions formals d'aquesta tendència són múltiples i eloqüents, ja que estem parlant de l'omissió dels detalls propis d'una edificació que ha de fer front a la intempèrie al llarg del temps. Goterons, remats, ràfecs, motllures, juntes i un llarg inventari d'elements que permeten un òptim envelliment al llarg del temps. Per contra, la gran majoria de construccions amb voluntat d'esdevenir candidates a modernitat eviten aquesta incòmoda realitat que és l'envelliment. Em refereixo a edificacions on el pla vertical i l'horitzontal són enganyosament idèntics, on les obertures quasi desapareixen per estar al mateix pla de façana, amb revestiments sense sòcol, o d'arestes tan perfectes que semblen dibuixades i no pas construïdes. També s'inclou en aquest punt l'element característic de l'estil internacional d'inicis del segle XX: la coberta plana. Resulta incòmode per a l'arquitecte modern dissenyar quan la normativa obliga a treballar amb cobertes tradicionals en pendents, i quan ho fan proven d'amagar els ràfecs, com si camuflant les teules la derrota no fos tan dolorosa. Un cop més, apareix el dubte de per què una coberta a dues aigües és necessàriament més o menys actual que una coberta plana.

Tot aquest imaginari estètic neix en un ambient creatiu més propi de les pantalles d'un ordinador que de l'experiència en obra. Sovint, per aquest motiu, aquestes edificacions tan sols poden lluir en la sessió fotogràfica de final d'obra, ja que suporten malament el pas del temps degut a la intempèrie o a l'ús mateix. De fet, cada cop més, el sistema productiu ens ofereix solucions per donar resposta a aquesta infinita creativitat gràfica. Qualsevol forma és possible de portar a l'obra sempre que es traspassi la responsabilitat als centres productius, i seran ells qui respondran davant les certificacions i garanties pròpies dels sistemes complexos. Seguint aquesta tendència, l'arquitecte modern restringeix la seva acció allà on se sent més segur: dibuixant formes atrevides a la pantalla de l'ordinador.

Cap a una arquitectura del segle XXI?

M'agradaria creure que existeix entre els arquitectes joves contemporanis la necessitat de superar aquest escenari i posar-se a treballar per una nova relació entre l'anomenada arquitectura moderna i la tradicional. És precisament aquest nou escenari que reclama un nou llenguatge. Repetir patrons compositius preindustrials com si volguéssim alimentar una nostàlgia sembla avui en dia innecessari. Però sí que caldrà trobar un nou llenguatge que recuperi les virtuts de les construccions tradicionals i, al mateix temps, respongui als requeriments estètics i funcionals actuals. Segurament aquest llenguatge tornarà a recuperar les limitacions pròpies dels materials locals, aprofitarà els elements del confort passiu i garantirà un envelliment òptim al llarg del temps.

Però no ens podem oblidar d'aprofitar-nos també del coneixement fruit d'aquesta revolució científica o d'alguns sistemes productius industrials que fan possibles les obres actuals. Segurament aquesta nova sintaxi no hauria de ser homogeneïtzadora, ja que al maximitzar els materials propers apareixeran llenguatges característics a cada territori. D'aquesta manera, reprendrem la tecnodiversitat que ens va manllevar l'estandardització i podrem reconèixer la relació entre diferents dialectes i les seves comunitats. Estem, doncs, en un període força suggestiu i ple d'incerteses, ¿on tot està per fer i tot és possible? (Miquel Martí Pol).

Oriol Roselló, Banyoles, juny 2021

[6]

Copyright@ Col·legi d'Arquitectes de Catalunya : <https://www.arquitectes.cat/ca/manifest-ii-jornades-t%C3%A8cniques-tradicionals>

Links:

- [1] <https://www.arquitectes.cat/ca/jornada-t%C3%A8cniques-tradicionals-en-larquitectura-contempor%C3%A0nia-ii-edici%C3%B3>
- [2] <https://www.arquitectes.cat/ca/programes-ii-edici%C3%B3-les-t%C3%A8cniques-tradicionals-arquitectura-contempor%C3%A0nia>
- [3] <https://www.arquitectes.cat/ca/Girona/inscripcions-jornada-Greta-tecniques-tradicionals-construccio>
- [4] <https://www.arquitectes.cat/ca/ponents-ii-edici%C3%B3-t%C3%A8cniques-tradicionals-en-larquitectura-contemporania>
- [5] <https://www.arquitectes.cat/ca/Girona/ponents-jornada-tecniques-tradicionals-construccio-arquitectura-contemporania>
- [6] <https://www.arquitectes.cat/ca/printpdf/printpdf/26429>